

Je-li nějaká doba pro četbu *Antropologie turismu* příhodná, je to právě následující léto (2020). Ne snad proto, že nejspíš zůstaneme doma, ale zejména z toho důvodu, že probíhající epidemie nového koronaviru nevyhnutelně zasáhne jak turismus samotný, tak jeho antropologickou reflexi, a budoucí publikační počiny na tomto poli se budou muset s touto nákazou vypořádat. V nadsázce řečeno, stojí dnes antropologie turismu v poloze – blahé paměti – záchranné etnografie, kdy „původní“ podobu „primitivních“ kultur v důsledku modernizace rapidně mizela před očima. A Barbora Půtová je určitě ráda, že svoji knihu zavčas dopsala. . .

Půtová, Barbora. 2019. *Antropologie turismu*. Praha: Karolinum.

Básníci ukrajinské „Pražské školy“ v překladu do češtiny

Markéta Poledníková

Ústav slavistiky

Filozofická fakulta

Masarykova univerzita

415780@mail.muni.cz

P ĚČÍ České asociace ukrajinistů a – příznačně – pražské Slovanské knihovny vyšla v roce 2018 kniha *Hlasý dvou básníků* s podtitulem „Výbor z básní Jurije Darahana a Oleksy Stefanovyče“. Nejedná se ale pouze o výbor, básně jsou doprovázeny také erudovaným úvodem, ediční poznámkou a především hutnými úvodními texty k oběma překládaným autorům. Čtenář se tak může dozvědět více o jejich životě, kontextu tvorby a především o charakteru jejich díla jako celku. Právě výběr ukázek totiž nemusí být sám o sobě reprezentativní a jistě bude do určité míry subjektivní. Je škoda, že některé básně, které autoři úvodních statí uvádějí jako charakteristické příklady určitých rysů díla, nejsou do výběru zařazeny. Čtenářsky přívětivější by bylo buď uvést jako příklad některé z přeložených

textů, nebo naopak přeložit ty texty, které jsou skutečně typické a které jsou jako takové uvedeny v úvodu.

Hned ve vstupní stati (s. 7–12) se může čtenář přesvědčit o tom, že a proč by jej předkládaná kniha měla zajímat. Překlady z ukrajinské poesie jsou sice spíše čtením pro odborníky, fajnšmekry, ukrajinofily, ale vybraní autoři výrazně přesahují ukrajinskou kulturu – jsou to Ukrajinci a Evropané zároveň, a tak by mohli a měli zaujmout širší publikum. Jurij Darahan i Oleksa Stefanovyč jsou totiž zástupci tzv. „Pražské školy“, tedy početných ukrajinských migrantů-intelektuálů, kteří působili v Praze, ale rovněž například v Poděbradech ve 20. letech minulého století, tedy v době, kdy se snahy o budování vlastního ukrajinského státu zdály marné. V Československu našli útočiště, setkali se s vstřícností a bylo jim umožněno se vzdělávat. (V tomto kontextu je připomenuta otevřenost a vstřícnost T. G. Masaryka.) Mnohým pobyt v Česku umožnil pokračovat dále na Západ. Netřeba dlouze vysvětlovat, nakolik aktuální je dnes toto téma, podobnost s dneškem je totiž do očí bijící – také dnes mnozí vzdělaní Ukrajinci přicházejí do Česka za studiem, někteří zůstávají, někteří se vrací na Ukrajinu, někteří pokračují dále do světa. Jen ne vždy je pro ně situace tak příznivá, mnozí skutečně vzdělaní lidé jsou okolnostmi nuceni vykonávat profese, které jsou vzhledem k jejich kvalifikaci podřadné.

Česko-slovensko-ukrajinské kulturní obohacení bylo za první republiky vzájemné. Vznikaly například překlady poesie z češtiny do ukrajinštiny. Za všechny uveďme jeden případ, neboť jeho stopy jsou snad patrné i v této sbírce. Právě Jurij Darahan na sklonku svého života přeložil části Máchova Máje (s. 10). Byl to vůbec první překlad tohoto díla do ukrajinštiny, a i když oba autoři dělí asi sto let, pro Darahana nebylo těžké se naladit na Máchovu poetiku, a tak vznikl kvalitní translát.¹ Podobnost poetiky Máchy a Darahana se odráží v jejich poesii především tam, kde nechá-

¹ Igor Melnyčenko. 2010. „Jurij Darahan a Karel Hynek Mácha: Vyhnanství fyzické a duševní v kontextu jednoho zapomenutého překladu.“ In *Máchovské rezonance: Sborník příspěvků z IV. kongresu světové literárněvědné bohemistiky*, ed. Karel Piorecký, 139–143. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR – Akropolis, s. 140.

vají vyzníť tušení blízké smrti (s. 21), například v těchto Darahanových verších: „Minulost nenávratně zmizela, / a jenom vítr hučí bez ustání. / Otázka zasněná i troufalá – / kolikrát uslyším kukačky zakukání?“ (s. 60). Kukačka je typickým „počítadlem“ času, který nám byl v životě vyměřen, váží se k tomu i lidové pověry. Podobně nesmlouvavě odpočítávaly čas Máchovu Vilémovi kapky vody ve vězení.

Jurij Darahan byl vybrán jako jeden ze zástupců „Pražské školy“ snad proto, že jedinou „svou sbírkou vyznačil tematický okruh řady básníků“ (s. 19), kteří na něj více či méně navazovali. Touto jedinou sbírkou je „Sahajdak“, v překladu do češtiny Toulec, kromě ní však vzniklo ještě několik básnických cyklů, které jsou ve výboru rovněž zastoupeny. V Darahanově díle se objevují náměty z historie, z ukrajinské i evropské kultury, výrazně však převažuje přírodní lyrika. Na překladech Darahanových básní, které v češtině vychází poprvé, se podíleli T. Chlaňová a M. Lipavský, který je navíc autorem zdařilých ilustrací. Zdá se, že se autoři překladů chtěli co nejvěrněji držet originálu a zachovat mu „věrnost“ v rovině zvukové i lexikální. O to více překvapují některé změny či aktualizace v překladu, například v těchto verších, kde se namísto „duše“² v překladu objevuje „mysl“, tedy diametrálně odlišný koncept: „Mé myšlenky jak měsíc ve fjordu, / nebe – slavnostní pustina oněmělá. / V myslí zaznívá hrdý ozvuk akordů, / jak z Viléma Tella“ (s. 28). Nevědecký pojem „duše“ je v dnešním diskurzu na okraji, byl odsunut, nahrazen vědeckým a filosofickým pojmem „mysl“. Přitom však „duše“ je (jakožto nevědecký pojem označující cosi iracionálního) svázána s náboženstvím, vírou, ale také může být příznačná pro určité kultury a národy, kromě dobového diskurzu je tedy potřeba také uvážit lingvisticko-antropologický kontext překládaného textu.³ Převést „duši“ do češtiny pomocí soupeřícího a protilehlého pojmu „mysl“ může být příznakem aktualizace a možná také naturalizace překladu.

Úvod k Darahanovi nabízí zajímavé vysvětlení mnoholicí metafory v názvu sbírky. Sahajdak (Toulec) může podle autorky odkazovat k ukrajinské minulosti, ale může mít i přidech orientální exotiky, také prozrazuje autorův sklon k tématům z dějin. Dovolím si přidat vlastní vysvětlení: básnická sbírka naplněná jednotlivými básněmi jako toulec naplněný šípy – básně jsou zbraní básníka. Škoda jen, že právě bezejmenná báseň, v níž se objevuje toulec i postřelená bílá labuť,⁴ nebyla do české antologie zařazena.

Zatímco Darahanovy básně jsou uvedeny jako překlady, verše Oleksy Stefanovyče byly (dle tiráže) přeloženy a přebásněny. Také autoři jsou jiní – jako překladatelka je uvedena A. Morávková, pod „prebásněním“ je podepsán V. Daněk. V knize se tedy setkávají různí překladatelé a různé překladatelské postupy, nepůsobí to ale vůbec rušivě.

Sám Stefanovyč, ale i jeho překlad je velmi čtivý a, domnívám se, že i jeho témata a motivy jsou přitažlivé. Pro Čechy mohou být zajímavé odkazy na Volyn, rodiště básníka, ale zároveň místo, které je zapsáno do našeho podvědomí výskytem českých vesnic. Bohužel však básně věnované Volyni do výběru zahrnuty nejsou. Také je lákavé a dnes velmi aktuální téma pohanství, jeho návraty, jeho střety s křesťanstvím – téma, které v souvislosti se zakarpatskou Ukrajinou známe velmi dobře z prvních řádků Olbrachtova *Nikoly Šuhaje*. Vzrušující jsou dále Stefanovyčovy verše inspirované antikou – a to nejen proto, že mají silně erotizující náboj. Vedle erotických básní psaných s lehkostí tu však jsou i básně o smrti.

Stefanovyč polemizuje s některými osobnostmi ukrajinské literatury (Skovoroda, Ševčenko a další), tyto texty však v antologii nenajdeme. Zato si můžeme v češtině přečíst básně věnované jiným velikánům. Za všechny vybíráme jeden: Ilja Muromec na rozcestí (s. 77–79). Nejedná se o pouhou tematizaci historické osobnosti, spíše můžeme hovořit o ekfrázi známé malby (nebo i maleb) V. M. Vasněcova, k níž básník odkazuje už názvem své básně. I její obsah však napovídá, jaký obraz měl zřejmě autor před očima – ve verších je vše od atmosféry obrazu až po náhrobní

² Srov. Jurij Darahan. 1925. *Sahajdak*. Praha: Ukrajins'kij hromads'kij vydavnyčyj fond, s. 9.

³ Srov. Anna Wierzbicka. 1989. „Soul and Mind: Linguistic Evidence for Ethnopsychology and Cultural History.“ *American Anthropologist* 91 (1): 41–58.

⁴ Jurij Darahan. 1925. *Sahajdak*. Praha: Ukrajins'kij hromads'kij vydavnyčyj fond, s. 8.

kámen, úkazy na obloze nebo mrtvou koňskou hlavu u cesty.

Poesie Stefanovyče je inspirována symbolismem a neoklasicismem, je plná neologismů, je překvapivá. Z básníkovy života a z jeho tvorby můžeme usoudit, že to byl samotář a introvert s bohatým vnitřním životem a s velkým talentem. Jistě nebylo snadné tyto verše překládat, překlad je však velmi čtivý, nezaostává za originálem na žádné rovině; zachovává li- bozvučnost, přitom předává úplný obraz, který v nás originál⁵ vyvolává: „Pryč je čas sverepého klání, / však v oři ještě stále vře / plíživé hadí sykotání / i krev, i praskot páteře...“ (s. 92).

Předkládanou antologii můžeme chápat jako důležitý počín v oblasti česko-ukrajinských vztahů, které dnes opět nabývají na síle a významu. Nezbyvá nám než doufat, že tyto snahy o další sblížení kultur nezůstanou nepovšimnuty a nedoceněny.

Tereza Chlaňová, Alena Morávková, Matěj Lipavský a Václav Daněk. 2018. *Hlasy dvou básníků: Výbor z básní Jurije Darahana a Oleksy Stefanovyče*. Praha: Národní knihovna České republiky – Slovanská knihovna a Česká asociace ukrajinistů.

---

⁵ Srov. Oleksa Stefanovyč. 1975. *Zibrani tvory*. Toronto: Jevšan-Zillja, s. 87.